

II. L i t e r a t ú r a.

A. H a z a i L i t e r á t ú r a.

a.) Könyv-esmértetés.

Ázaël halála, a'vagy Dína elragadtatása, Dugat D. P. után kiadta Szeder Fábán. Pesten 1826. Petrózai Trattner Mátyás' betűjével, Kis 8-ad rét. Tzímképpel és festett borítékkal. Az Előszó VIII. lap. a' többi munka 472 lap.

Mind egyéb foglalatosságaim mind pedig és leginkább a' hazai Íróknak még nem egészen kedvező környülállások által gátoltatván, már jó ideig tsak a' literatúrában való ama' részvétellel elégedtem meg, ha a' Magyar régiebb, és újabb munkákat olvasgatnom, néha, de tsak magam számára, rostálgatnom, és az illetén szebb pályákon honnyomon kívül létemben is örvendeznem lehetett; hanem miolta Posonban tartozkodván az enlétett könyv annyira vonta magára figyelmemet, hogy nem állhatom meg, róla való vélekedésemet az olvasó Publicummal a' Tudományos Gyűjteményben nem közölni, és a' betses munkát azokkal, a' kiknek az még nem forgott kezek között, meg ne ismértetni és egyszer'smind megnem kedveltetni.

Természetes azt mondanom el elsőben is, hogy mit foglal Ázaël' halála magában, a' mit is a' N. Tiszt. Fordító Úr az elő szóban azért látszik elhallgatni, mert a' Történet' folyamatjának, és kimenetelének eladásával az olvasónak kíváncsiságát félig kielégítvén, hevét a' munkának szorgalmatossabb elvasására megtompította volna. Ez a' foglalatja rövideden: midőn Jákob hoszas, és fárasztó utazása után, mellyre öttestvérjének

gyűlölsége kényszerítte Socotba érkezett, leánya Dina, az ottani tájbéli fejrénemet, ha valljon olyan szép e' mint a' millyent oda hagyott Mesopotámiában, látni kívántában, Sichem, a' vagy Sálem Várossának környékére lódult el leány társaival, gondolván, hogy még az nap vissza térhetnek attyának Sátoraiiba. Azomban ott nyomván az éjjeli setétség őket, az erdőben szédelegtek, és egy barlangban vonták meg magokat Ázaël, Hé-mornak, az oda való Királynak fija, éppen vadászatban lévén akkor, a' félékeny leányokat megpillantotta, és Dina' szépsége által megbájlolva, őket, a' Királyi mezei házba bátorságos ház-lásra vezette. Megszomorodván a' leányának oda haza nem létében Jákob, és dühödésre hevülvén bátyaí, más nap fegyveressen mentek ötet mindenfelé, és a' szomszéd néphez is keresni, és Alzaid hertzegnének, kinek szerelmét és eljegyzését Ázaël hideg vérrel fogadta, boszúlló fortélyainál fogva felégetvén és feldulván Salem várossát, éppen midőn a' mezei házban Ázaël és Dina' mennyegzőjökre Hé-mor' engedelmevel készültek tetetnének, és midőn ezen véletlen de első tekén-tettel szerentsésnek vélt egybekelésről utban voltak Jákobot is tudósítani, megölvén a' Királyt, Ázaëlt és a' népnek nagy részét, Dinát haza viszik attyokhoz.

Illyen poétai lepelbe burkolta Dugat D. P. Úr ezen szerentsétlen esetet, és a' magyarra fordított Azaël' halála elejbe függesztett Elő-szóban, N. Tiszt. T. S. F. Úr szerint: „könnyen átlátja kiki, csak egy futólagi olvasás után is, millyen poétai fellengzéssel adja a' Frantzia Szerző elé ezt a' teremtés' könyvének XXXIV-dik részéből kölcsönözött történetet, és millyen mívészi ecsettel festi ama' jeles képeket, mellyeket a' költemény Azaël és Dina hal sorsának szembetűnőbb,

és szívrehatóbb volta miatt alkotott. Könnyen átlátja tovább, hogy midőn Dug at Űr, mint érzékeny és jó lelkű Poéta a' szentebb elő idöket éneklí, mindön Jákobnak és vérségének, mellyből megváltásunk eszközlője születék, szép erkölceit napfényre teszi, a' Mindenhatónak fölségét, a' védszellemek' kegyességét, a' virtus' becsét, és a' bűnnek undok voltát, az emberiség' méltóságát, annak szelídebb és keményebb érzeményit, és annálfogva földi, és azutáni állapotjának mivoltát mindenütt a' maga minéműségében rajzolván, nem csak gyönyörködtető hanem hasznos és érdemes munkát (is) készített". És erről magunk is azonnal meggyőződünk; hanem nem futólagi olvasás után, mint az Előszó állítja; mert nem olly közönséges az elbeszélés, se nem olly mindennapi a' stylus, hogy azt tellyes figyelem nélkül jól lehetne megérteni.

Azaél' halála époszi hangon van eléadva, és sehol sem szűnik meg fennyen lebegni; de mint folyó beszédbe foglalt költemény, az E p o p e j á k közé nem tartozik, és Szerzője sem látszatott erre ügyelni, így szólván a' 2-ik lapon az Invocatióban „És te legfőbb valóság, ki a' nagy bölcsességű törvény hozóknak író eszközét kormányodra méltattad, te, ki felhevítéd lelkét Ábel' éneklőjének, és Jó'sef' dallosának finom ecsetjét vezérléd, trónusod' magosságán eredett lehellettel illessed szívemet 's a' t. „S elégnek tartván azt, ha munkáját régen virágzó nemzete az első rendű Románok rangjára méltatja.

Leghelyesebb ítéletet hoz ezen munkáról Tek. T. Kul'tsár István Űr, midőn annak az 1826-diki 2-dik félesztendei Hazai és Külföldi Tudósításokban a' 15-dik szám alatt, a' N. Tiszt. T. S. F. Űr által kiadott fordítását jelenti, mondván: „A' folyó beszédnek 's a' szívreható előadásnak

jeles példája ezen munka; mert abban a' magos és nemes érzések, a' világos és tiszta előadás, a' könnyű de elmés fordulások egymást váltják fel. Nem alljas próza ez: hanem poétai felemelkedéssel a' szebb nevelésű lelkekhez siető próza, melyeknek tetszését kétségkiyül meg is nyerendi; mert méltán megérdemli. Óhajtjuk tehát, hogy az olvasást kedvellők ezt a' mind tárgyára mind előadására nézve jeles könyvet a' közönséges Rómánoktól megkülönböztetve tekintsék".

Kitetszik már az eddig mondottakból is, mit nyert légyen literatúránk és olvasó publicumunk. Az a' él halálának anyai nyelvünkön való kiadásával, és milly hálával tartozunk N. Tiszt. S. F. Úrnak, ezen derék munkának, mellyel, legalább tudtomra a' németek nem ditsekedhetnek, vélünk való megismértetésiért. Hogy azomban még közelebbi ismértésébe hozzuk a' könyvet azok előtt, kiknek azt még nem vólt alkalmatosságok olvasni, ide iktatunk egy keveset belőle, hogy lássuk, millyen válogatott, és tiszta magyarsággal élt légyen az érdemes fordító. Így másolja le a' 397-dik lapon a' szerencsétlen estvét: „A' napnak szekere, melly csak vonakodva tetszett fel ezen iszontató (iszonytató) nap' történeteire sugárait hinteni, sietve végeze elfutását. Márig is elnyugodék. A' tollas nép félben hagyván éneklését, a' fák csúcsain lankadozva üldögélt. Egyedül a' halálmadarak' éles sikojtása lazítá fel a' táj' rémítő csendjeit. Az egész természet magát halotti fátyolba beburkolni látszaték, és a' Jordán' vize néma zúgása a' fájdalom' szomorú zokogását követé's a' t.

Az Istent pedig e' képpen beszélteti a' Jákobért könyörgő Archangyalhoz: „szíved' kívánsága ezentúl betelleyesedik, mond a' Magosságbeli neki; közelget igazságom' napja, és azt irgalmam nyom-
ban

ban fogja követni. Gálaád' hércze tövénél lévő térségekre intézzed gyors repültöd. Ott leled te Jákobot ; add sietve tudtára, hogy ideje már, hogy kesérősége árjait, melyek lelkét áztatták, vigasztalás váltsa fel, és hogy az őket környező borongás' setétjét szép napjának derülete széljesszse. Mond meg neki, hogy ügyelnek rá szemeim, és hogy az Ábrahámnak és maradékának tett régeni fogadásnak ellene nem mondhatok. Nem, nem fogja az embernek ellensége háborgatni létemet, és dicsőségemet sem lehet neki mostan büntetlen megtámadni: leg szebb templomának elomlása tanúja lesz szava' üres hangjának és hiú hatalmának ezentúl. Még az én hív szolgám' fíjainak karjai is meg boszulják ezen bálványozó népnek istentelen tetteit. Mond meg Jákobnak, hogy iszonyúbb próbája van még hátra hitének, mint a' millyenre eddig kivolt téve erkölce. — Mond meg, hogy olly földet adok pótolásul nekie, mellyen bőséggel fog a' tej 's méz folyni, és hogy nemzetségében fog születni az Isteni proféta, a' ki a' világnak rablánczait szét-töri, és a' kinek kiterjesztet karja a' földnek valamennyi nemzeteit az igaz Isten' isméréstére, és tizttelestére fogja vissza vezetni. Elveszti akkor zsákmányát a' pokol; visszamegy a' sárkány a' pokolnak melyjébe, mellynek öntött réz kapui örökre reázáródnak. Eljön a' nap mellyen vérrel könyezi meg a' gyűzedelmet mellyel jeleskedett, és az ötet most ditsőítő diadalmat örökre el átkozza. — Eredj mostanában és szárnyaidat Daphné' ernyőseinek szegezvén, mond meg az én szolgámnak, hogy Sáleem felé utazzon, és sátorait Socothnak mosolygó térségein üsse le. Újra fogom ott némmelly irtóztató, de mindég változhatatlan rendeletimnek tellyesítése által venni hitét kérdőre".

Lássuk, miként ömledezik Jákob, midőn egy domb' csúcson ágaskodva tekint meg ama' szép tájékat, melyre az Isten az ő lakását rendelte (37-dik lap.) „Üdvözlégys kiált ő, és szava hevültével együtt erősbödik 's hangosb lesz; üdvözlégys ó gyönyörűséges föld, melyre engem az Úr hit. Üdvözlettek legyetek fölséges pálmafák! kínálni fogtok ti ágaitoknak kedves ernycjével engemet. Üdvözlégys kristály víz, ójtani fogodt te szomjamat, és testemet fűrösztöni, midőn alkonyonként nap estig fárasztó munkám után magam kipihenni jövök ezüstözött kádadba. Áldott légys örökre ó föld, hol a' Magasságbelinek megfoghatatlan rendelései által a' gyenge emberi szem elől elrejtett csodák fognak történni: hanem mindenek felett áldassál, és dicsértéssel valamennyi érzékeny teremtményid által te, kinek szereteted a' természet' minden ajándékival való ékesítésében és gazdagításában foglalatoskodik a' gondoskodásod által számomra választatott lakhelynek.”

Dínának is eléhozuk ama szavait, melyekkel leány társait a' szomszéd nemzet' fejr népét megtekinteni hívja az 15-dik lapon: „Jösztek szerelmesim! kegyesen mosolygva szólván nekik; nyomba legyetek utánnam, siessünk minkeelőtte a' nap sűgarait fejünk felett tüzesebben lövelli, látni eme' tanyákbeli pásztornéneknek kecséit. Használjuk a' reggeli hűsséget, és tekintsük meg magunk, ha olly szépek e' itt a' fejr népek, mint azok, kik amaz árnyékos völgyekben őrzik kövér nyájaikat, melyeknek Lábán és Báthuel az öregatyám lakja kics virányit; ha megegyeznek e' kecséik ama' sokféle mezei szépséggel, és amaz ezernyi bájokkal, melyek szűlő földjöknek térségeit himezik. Első hódító látásra megtetszenek ők nekünk, és azonnal a' leg kevesebb barátság köt bennünket hozzájuk. Úgy is dolgoznak Jákob-

nak síjai az attyok' láttára mihelyettünk azomban, valamint a' serény ökröket is eleget izgatják a' munkásnak ösztöni 's a' t."

„Mond ő, és társnéival karon öltve halad Jákob sátoraitól. Az enyelgő vigság, és az ártatlan örömök nagyítják kellemének bájait. Mint a' fejezlő fellegek, a' nyári szép éjekben az ég' kékein gyönyörűen borongnak, szinte midőn Dina társneival ide 's tova szállongva ficzkándozik a' réteknek közepén, ruhájok fejjersége, a' mezők' világos zöldjét és a' virágok' zómánczát olly gyönyörűen hímezi. Nem tudá az ártatlan galamb, hogy lábának fürgesége ötet a' lesben álló kányának körmeibe, keríti. „Ezen szép festés is megérdemli a' figyelmet”.

Hanem milly elevennek characterizálódik Azaël midőn Jassen barátjának elbeszéli, hogy jóvá hagyta az attya Dinával való egybekelését. A' 215-dik lapon. „Enyim ő, így kiáltja magát el; az atyámnak jávolta Dinát nőnek engedi. Az öröm' tengere borítja el lelkemet, nincs Olympnak semmi ollyas boldogsága, a' mellyet irigyelem lehetne. Ah! az Istenek' minden boldogsága ezen mennyei szépségnek karjai közt vár én rám. Jassen, te láttad szerelmemet csirázni: megfogod c' ugyan csak amaz elragadó gyönyörűségeket, a' mellyekbe torkig uszkál szíve Azaëlednek? a' te barátságod osztozott bajaimban én velem; Ah! ha lehet, osztozzál elevenségében is vidám indulatimnak; segíts legalább az engem égető lángoknak egy részét közölhetnem Dinával. Jelentsük meg a' Salemi népnek, hogy elérkeztek az ötet és engem bodogító gyöngy napok, hogy Hémor a' vér köteléki által akar csatolódni Jákobhoz; hogy Azaël és Dina menyegzője lánczává lett az örökre nevezetes kötésnek, mellyet ezen napnak, ezen ezerszer szerencsés napnak fognak ragyogtatni sugári, és

hogy azonnal Dina ártatlan izzéséhez alkalmaztatott mezai ünneplés előzi meg felébresztét, 'és a' kétséget, és a' bűnnek minden neszét e' szeretett idegenné szívében el széllyeszti" 's a' t.

Sátán pedig illy beszédet tart társaihoz a' 317-dik lapon: „Földalatti Birodalom' oszlopi, mond nékik, méltó támaszi a' trónusnak melyre az egekben volt régi rangom, és bátorságom ültetve, illy figyelemre méltó pontban; és midőn kockára van kitéve minden, egyenesen felkell földnöm állottetek szívemet. Úgy tetszik nekem, noha többen szállottak már közületek, hogy egyik sem jutott el a' dolognak fenekére, se nem érdeklé beszédében az igaz indító okot, és alapot, mellynél fogva munkánk végre szerencsésen mehessen. Mit tettünk fel különösen magunkban, minő gyümölcsét reménylettük főképen ennyi munkánkknak? elakartuk Jákob' vérségét veszteni, és gátolni, hogy az életnek csírája, melly Júda' kebelébe van elrejtve, erőre ne kaphasson, és annál fogva ne vehessen a' szomorú örvény' örök pusztáira benünket. Hogy ezen célhoz hozzá férni lehessen, egy hathatós mód adta magát elé: kitanultuk, hogy ha az Isten' szolgájának gyermekai a' vétek' fertőjébe dülnének, ha arra jöhetnének, hogy az áthágás billegét sáppadt homlokokra süthetnének, és szíveiket a' legutálatosb indulat' játékvá tehetnének, mi csallhatatlanul bűnös nyakokba kerítenek az ő Istenek' átkának mindég tartó ostarát. Saját tapasztalástok tanít rá benneteket, milly készséggel gyúlad fel haragja annak, a' ki magának Mindenható nevet ad, és örökös balsorsotok által nem vagytok nyomtányig meggyőződve arról hogy mit tehet illy harag. 's a' t.”

Nincs itten sehol erőltetés a' nyelvben, vagy szó csigázás, a' mi az olvasást kellemetlenné tenné; sőt igen nemzeti válogatott mindenhol a' ki-

fejezés, valamint a' grammatikai, és ortográfiai pontosság is (nem számlálván ide a' Typográfiai hibákat, vagy néhol a' tolnak vétkeit is) megérdemli a' dicséretet. Valóban megismérni Ázaël halálának fordításában és azon figyelemre méltó Grammatikai és Ortográfiai Eszrevételekben, mellyeket T. T. S. F. Úr egyszer is másszor is a' Tudományos Gyűjteményben közölt, hogy ő Guzmics Izidór Úrnak Theokritosz' Maradványi elejbe füglesztett tudománnyal tellyes értekezése szerint a' nagy emlékeztű Révai Miklósnak valamint (hajdani) kedves, úgy méltó tanítványa is arranézve, hogy halhatatlan Tanítójának nyomdokit anyai nyelvünk' csinosítása körül búzgón fáradozva követi.

Nem követi azomban T. T. S. F. Úr mindenben nagy mesterét. A' suffixumnak, és néhol a' Relativumnak szerkeztetésében eltávozik tőle, és ezen utolsóban magával sem látszatik még megbé-
külve lenni minden esetben. Nem annyira a' szerkesztetés reguláira épít ő itten, mint pedig a' köz beszédbeli szokásra; a' mi is tsekély ítéletem szerint nyelvünknek nem árthat.

A' mi legnagyobb különösségnek, és újságnak látszik lenni Ázaël' halálában előttem, az, hogy a' benne lévő monologoknak, orációknak, sött magoknak a' romános elbeszéléseknek többnyire mind olly számba vannak véve szótagjaik, hogy az embernek azt kelletik első tekintettel gondolni, hogy Ázaël' halála versekbe volt valamikor foglalva; hanem mivel a' publicumnak nagyobb része örömeosebbs olvas prózát, mint verset, tehát a' munka a' nélkül, hogy sok versei egészen elváltak volna, folyó beszédben adatott a' világ elejbe. Valamint a' 92-dik lapon így lehet a' sorokat elválasztani, és azokat mintegy verseknek tekinteni:

„Szép Dína, mond neki:
Tiszta lelked a' tettetést
Nem ismérte soha is.
Azonnal megbizonyította
Boldogságom' a' te szád.
Jól vagyon! a' vadászbán,
A' ki neked tetszhetett,
A' vadászbán, kit Jó'sef öcsédnél.
Jobban tudtál szeretni,
Ismérj Azaélre, Hémor'
Sálem' Királyának fijára 's a' t.”

Hanem észrevenni csak ugyan nem sokára, hogy a' szótagoknak ezen számba vevése által a' Nagy Tiszteletű Fordító Úr egy olly írásmódot talált fel, a' mellynél a' Rómánra egyik sem lehet alkalmasabb. Mert a' folyó beszédben elő adott Román, mint költemény, a' próza miatt nem szűnik meg Horatius minden ellenkezése mellett is néminémű tekintetben vett poéma lenni — legalább a' poézist kiki látja benne; sőt az illyetén munkáknak szerzőik prozaicus költeményeiket régtől fogva Énekeknek nevezik; illik tehát, és mintegy természetessen reá köllött jönni, hogy ha versekben nem adódik is elé az illyes költött történet, legalább kötözöttebb, és néminémüképen vershez közelítő légyen az írásmód; hanem hogy ez által sem az úgy nevezett numerus Oratorius ne szenvedjen, sem a' Cantillatio se sértse a' fület, és a' beszédnek folyamatja is tiszta maradjon. És ugyan erre Azaél halála valóban mustrául szolgálhat.

Elég tsinosan jött ezen munka a' Publicum elejbe, valamint a' Tzímkép és Boríték is jól készült. Harmintz árkusnyi volta mellett eleintén az ára 3 for. volt Váltó - tzedulában, most egy forinttal feljebb ment.

Décsy Imre.